

Dinî Araştırmalar, Eylül-Aralık 2000, C. 3, s. 8

Kur'an'da Din Ahlâkı

Kur'an'ın Öngördüğü İdeal Din ve Dindarın Özellikleri-Bir Kavram Denemesi

Müfit Selim SARUHAN *

Kur'an'da Din Ahlâkı başlıklı bu makalemizde ele alacağımız husus ahlâkın dinî temeli meselesi olmayacaktır¹. Bu başlıkta yer alan “din ahlâkı” ifadesi ilk bakışta dinî ahlâktan söz edeceğimizi çağırırsa da temas edeceğimiz konu bu çağrışımında olmayacaktır².

Çok iyi bilindiği üzere ahlâk, insanın yaratılışına, doğasına, özüne, vicdanına uygun davranışlar bütünüdür genel ismidir³.

Ahlâkı en içsel anlamıyla insanın eylemlerinde ne kendisine ve ne de kendi dışındaki bir varlığa ruhsal ve fiziksel bir sıkıntı, eziyet vermemesi, iç hazzı engellememe ve perdelememe durumu olarak değerlendirebiliriz.

Dilbilgisi dili, mantık düşünmenin kurallarını düzenleyip, kurala bağladığı gibi, ahlâk da insan davranışlarının ideal ölçüsünü ve durumunu düzenleyen bir unsur olarak görülebilir.

* *Dr.*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

1 Bu konu ile ilgili bkz. Kılıç, Recep, *Ahlâkın Dini Temeli*, Ankara 1992.

2 Hourani, George, “Ethical Presuppositions of the Qur'an”, *Muslim World*, LXXI, (1980), s. 1-28; Donaldson, Dwight, *Studies in Muslim Ethics*, London 1953, s. 14; Draz, A, *Kur'an Ahlâkı*, çev. Emrullah Yüksel-Ünver Günay, İstanbul 1993.

3 Ahmet Emin, *Kitabu'l Ahlâk*, Kahire 1925; Çağrıncı, Mustafa, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, İstanbul 1989.

İnsanın çeşitli uğraşı alanları vardır. İnsan ekonomiyle uğraşır. Ekonomi ilminin önüne ahlâk kelimesini yerleştirip *iktisat ahlâkı* dediğimizde bu terkinin, insanın iktisadî faaliyetlerinde üretim ve tüketim sürecinde alın terinin değerini, aldatmamayı, üretici ve tüketici haklarını nitelediği anlaşılır. İletişim, siyaset ve tıp kelimesinin önüne ahlâk kelimelerini yerleştirdiğimizde vurgulamaya çalıştığımız konu, yine iletişim, siyaset ve tıbbi faaliyet süreçlerinde insanlar arasındaki ilişkilerin aklî, vicdanî zeminlerini tasvir ve tespite yönelmekteyiz. Sözüünü etmeye çalıştığımız hususlarda bir meslek ahlâkını ön plana çıkarıyoruz⁴.

İşte biz de bu makalede bir meslek ahlâkı içeriğinde bir din ahlâkı mefhumunu belirginleştirmeye çalışacağız. Gidilen, tutulan, izlenilen bir sülûk olması itibarıyla din de bir yoldur. Acaba Kur'an'da tıbbî ahlâkın çağrıştırdığı anlam bağlamında bir din ahlâkı tespit edebilir miyiz? Bizim önerisinde bulunduğumuz Kur'an'da din ahlâkı tabirimiz şu konu ve soruları içeriyor:

- İdeal bir dinden anlaşılan nedir? (Bu soru ideal ahlâkın soruşturmasıyla aynıyet arzeder.) İdeal bir dinin özellikleri nelerdir?
- Dindar insan nasıl olmalıdır? İdeal dindar portresi nasıldır?
- Dinî yaşayışlar, tezahürler ne ölçüde ahlâkîdirler?
- Dinin gayesi nedir? Dinin mutluluğa katkısı nelerdir?
- Eksiklik ve Aşırılık (İfrat ve Tefrit) açısından Kur'an dinî yaşayış hakkında aşırılıklar hakkında uyarılar yapar. Acaba Kur'an'ın uyarıda bulunduğu dinde aşırıya gitmek, ahlâksızlıkla özdeş görülebilir mi?

Kanaatimizce, din ahlâkı tabiri, din hakkında felsefî bir araştırma olan din felsefesi ile de ilişkilidir. Bizce kavram olarak önermeye çalıştığımız din ahlâkı, din felsefesinden ayrı olarak ideal bir din ve dindarın özelliklerini araştırmayı hedef edinen bir disiplin olarak anlaşılmalıdır. Kur'an'ın dinî yaşayışın ideal ölçüsünü nasıl belirlediğini tespitte çalışırken Kur'an'daki din ve dindar ahlâkını ortaya çıkarmış olacağız.

Din, yaşam tarzı ve düzeni anlamlarını içeren bir kelimedir. Bu kelimenin kökenine baktığımızda görürüz ki, çok farklı anlamları barındırmaktadır. Ödül, ceza, davranış, boyun eğme, emirlere uyma, kıyamet ve borç bu anlamdan bazılarıdır⁵.

4 Durkheim, E., *Meslek Ahlâkı*, çev. M. Karasan, M.E.B. Yay., Ankara 1949.

5 *Küçük-Tümer, Dinler Tarihi, Ankara 1993, II. Baskı, s. 2 vd; Cürcanî, Seyid Şerif, et-Tarifat, İstanbul 1253, s. 72.*

Özelde, Kur'an'dan hareketle konumuzu işlemeye çalışalım. Kur'an okunulan, toplanılan, bir araya getirilen ilâhî bilgiler topluluğudur. Kur'an, insanın anlam arayışında sora geldiği soruları cevaplamakla birlikte, insanın bu anlam arayışı yolculuğunda yol alabilmesi için sorular da sorar⁶. Aslında sorular bu sorular insanın benliğinde ve dış dünyasında kalbî ve zihnî açılımlarını sağlamayı hedeflemektedir. İnsanın kaynak⁷, kimlik⁸, hedef⁹, görev¹⁰ ve anlam¹¹ arayışında gerek sorular, gerek benzetmeler önem kazanmaktadır. Din ahlâkı açısından Kur'an'dan şu ilkeleri çıkarabiliriz:

1. *Din, insanın mutluluğunu sağlar. İnsanın akli ve ruhî sağlığına uymayan her şey din ahlâkı açısından kabul edilemezdir.*

2. *Din, insanların farklılıklarını ayırma ve farklılaşma unsuru görmez. İyilik ve güzellikte yarışmayı esas edinir.*

3. *Kur'an'daki din ahlâkı açısından din, zorlamayı, baskıyı kabullenmez. Dinde gönüllülük esastır. Zorlama ve baskı din ahlâkı ile uzlaşmazdır.*

4. *Din insan özgürlüğünü akli sınırlar içinde öngörür. Güvence altına alır.*

5. *Din her alandaki aşırılıklara karşı çıktığı gibi, dinî aşırılıklara da karşı çıkar.*

6. *Din insana yaşama sevinci sunar. İnsanı hayattan ve çalışmadan küstüren bir anlayış din ahlâkı ile uyuşmaz.*

7. *Din insana bir hayat felsefesi sunar.*

8. *Din insanların Allah ve din adına ve her türlü sebeple kandırılıp sömürülmesine karşı çakar.*

9. *Dinde içtenlik temeldir. Gösteriş dinin ruhuyla bağdaşmaz. Din ahlâkı açısından ikiyüzlülük kabul edilmezdir.*

Bu dokuz ilkeyi anahatları ile açıklamaya çalışalım:

1. Din insanın mutluluğunu sağlar. İnsanın akli ve ruhî sağlığına uymayan herşey din ahlâkı açısından kabul edilemezdir.

Kur'an'da din ahlâkı açısından bakılacak olursa, insanın mutluluğuna engel olan bir din, yaşam tarzı kabul edilemezdir. İdeal din, insanın iç ve dış dünyasında mutluluğunu öngörür. İslâm düşünce tarihinde din tanımlarını in-

6 Bazı ayetler için bkz. Mülk, 3, 16, 19, 22, 28; Hucurat, 12; Maun, 1, Rahman, 13; Zariyat, 21.

7 Hicr, 99; Zariyat, 56-57; Mülk, 2; Bakara, 28, 30; Nahl, 4, 72; Lokman, 34.

8 En'am, 165; Yunus, 12, 14, 73; Hud, 9-11; Enbiyâ, 37; Adiyat, 6-8.

9 Cin, 16-17; Hicr, 99.

10 Hicr, 99; Zariyat, 56-57; Mülk, 2; Bakara, 3; Nahl, 30; İnsan, 7.

celediğimizde görürüz ki, dünya ve ahirette mutluluğu sağlayan kurallar bütünü'nün genel ismi dindir¹². Dünyadaki mutluluğu hiçe sayıp, insanın ruh ve beden dengesini bozan bir anlayış din ahlâkı ile bağdaşmaz. Kur'an açısından gerçek bir mutluluk ancak, varlığın nasıl meydana geldiğini, işleyişini, sebepleri ile tefekkürle gerçekleşir. Mutluluk bir kemâl ve yetkinliği ifade eder¹³.

Din ahlâkı açısından bakacak olursak, Kur'an, insanın mutluluğunu engelleyecek unsurları ortadan kaldırmaya çalışır. Helal ve haramlara birer ilâhî emir olmalarının yanısıra, insanın ruh ve beden mutluluğunu ve sürekliliğini sağlayan unsurlar olarak da bakmak gerekir.

İnsanın anlam arayışı, hayatı ve içeriğini keşfe çalışması da önemli bir süreçtir. İşte Kur'an, insanın kaynağını ve görevini ayetlerle gözler önüne sererek, bireyin evrende, boşlukta ve gayesizlikte bulunmasına da engel olmaya çalışır¹⁴. İnsanın korkularının temellerine işaret ederek; sarsılmaz bir iradenin ve kişiliğin ipuçlarını ve ilkelerini açıklamaya yönelir. İnsan duygulu bir varlıktır. Duygulu bir varlık olması itibariyle evrende her zaman yeni tepkiler ortaya koyabilmektedir. Yaşadığı olaylar karşısında dayanacağı, güveneceği bir dayanak arar. İşte insanı başıboş ve sorumsuz bir gaffette bırakmak Kur'an'daki din ahlâkı ile bağdaşmaz.

Kur'an, vahiy, insanlığı karanlıktan, yani bilgisizlik, düzensizlik ve zulümden aydınlığa, düzene anlama ve adâlete yöneltir¹⁵. Ölüm, insanın en temel korkularından biri olmakla birlikte Kur'an'daki din ahlâkı, insanı ölüme ve sonrasına bilinçli ve dirençli bir bilgilendirmeye hazırlar. Ölümün bilinmezliği ve henüz tecrübe edilmezliği ile insanı kandıran, şaşırtan dinlere, görüşlere karşı çıkar. Kur'an'daki din ahlâkı, kalıcı mutluluklara önem verir.

2. Din insanların farklılıklarını ayırma ve farklılaşma unsuru olarak görmez. İyilik ve güzellikte yarışmayı esas edinir.

11 Tövbe, 29, 33, 36; Şura, 24; Hucurat, 13.

12 Akseki, A.H. İslâm, İstanbul 1943, s. 1-6

13 Attas, Naquib Muhammed, Prolegomona to Metaphysics of Islam, Kuala Lumpur, 1995, s. 91-94; Encyclopedia of Islam, "Saade", 8. Cilt, s. 262; Farâbî, Tahsilu's-Saâde, 78 İhvânü's-Safâ, Resâil, III, 185, 285; İbn Sinâ, Risâle fi's Saâde, 2; Gazzâli, Mizanu'l-Amel, 3-4; İhyâ, IV, 260-261.

14 Bakara, 145; Nisâ, 36-40; Rum, 38; En'am 151-153; Nahl, 90; Yasîn, 62-68; Haşr, 14; Mülk, 10

15 Yunus, 5; Furkan, 4; Yasîn, 37-40; Zuhür, 12; Tâhâ, 53; Zümer, 9; Bilgiseven, Âmiran Kurtkan, "İlm-i Ledun Açısından Karanlık ve Aydınlık", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul 1998, S. 5, s. 19-56

Kur'an-ı Kerim açısından esas olan şey güzel davranış, söz ve eylem tutarlılığıdır¹⁶. Kişi, doğru bildiğini yapacak, yaptığını şuurlu bir şekilde yerine getirecektir. İnsanların farklı toplumsal gruplar içinde var kılınışlarının temel gayesi, tanışmak, bilgi alışverişinde bulunmaktır. İnsanları ötekinden belirgin ve üstün kılan unsur sorumluluk bilincidir¹⁷.

Kendine, çevresine ve tüm evrene karşı sorumluluğunun bilincinde olan ve bunun gereklerini yerine getiren kişi en erdemlidir. (Ekrem)¹⁸ Dünyasal planda herkesin yöneldiği, koşuşturduğu, ilke edindiği bir yön ve tuttuğu bir program vardır. Yüce Yaratıcı tüm yönleri kuşatıp, kapsayandır. Yüzümüzü nereye çevirirsek çevirelim Q'nun kuşatıcılığını bulacağımızı¹⁹, bize Kur'an vurgular. Birey, iyilik ve güzellikte yarışır. Kendini inşâ etmekle meşguldür. Başkasını imhâ ve iptalle değil.

Kur'an'daki din ahlâkı, dinlerin çeşitliliğinden birliğe ulaşmamızı öngörür. Yine Kur'an'daki din ahlâkı bize öğretir ki, şu veya bu din mensupları hakikat üzere değildirler, diye beyanda bulunmak doğru değildir. Asıl yargıyı, hükmü verecek olan Allah'tır. Kur'an'ın öğrettiği din ahlâkı birey için en doğru davranış şeklinin, ötekinin inancına saygı duymak olduğunu gösterir. İnsanları bölen, parçalayan, kurtuluşu sadece kendi çatısı altında gören bir anlayış ve inanç Kur'an'ın din ahlâkıyla bağdaşmaz.

3. Kur'an'daki din ahlâkı açısından, din zorlamayı ve baskıyı kabullenmez. Dinde gönüllülük esastır. Zorlama ve baskı din ahlâkı ile uzlaşmazdır.

Kur'an'ın ortaya koyduğu din ahlâkı, dinde zorlamayı, baskıyı kabullenmez. Bireyin ve toplumun bir başka toplum ya da bireye bir inancı dayatması, zorlaması kabul görür bir davranış değildir²⁰. Birey, hür iradesi, seçme gücü ve aklî yetisiyle, iyiyi kötüden ayırt edecek bir donanımdadır. Kişinin teslimiyeti "ikrah"la değil "iştahla" olmalıdır.²¹ Din, ikrahı ve ona dayalı, temelsiz bir zorlama ve benimsemeyi hoşgörmez. Kur'an dileyen inansın, dileyen inanmasın²²

16 Tevbe, 119; Ahzab, 70; Al-i İmran, 161; Fussilet, 32; Şûra, 15,

17 Hucurat, 13; Mâide, 3, 9, 45; Bakara, 256.

18 Hucurat, 13.

19 Bakara, 144.

20 Tekvir, 28; İnsan, 29; En'am, 107; Yunus, 99; Kehf, 29.

21 Bakara, 256

22 Kehf, 29.

ilkesiyle, insanlara inanmama hürriyetini de sağlar. İnsanları zorlayan, baskı altına alan tek tip bir çizgiye çekmeyi gaye edinen bir inanç ve görüş, Kur'an'la uzlaşmazdır. Kur'an'a göre dinin öğretmeni ve elçisi olan peygamber, insanlar üzerinde zorlayıcı, baskıcı, dayatıcı ve bekçi değildir²³. Onun görevi sadece ilkeleri, sağduyuyu ve onun öngördüğü şeyleri insanların dikkatine sunmak, aktarmak yani "belağ"tır. İnsanların iyiliğine, bedensel ve ruhsal mutluluklarına uygun olan şeyi hatırlatmak ve öneride bulunmaktır²⁴. İşte, insanı zorlayan, baskı altına alan bir din, inanç ve görüş, Kur'an'ın öngördüğü din ahlâkı ile bağdaşmazdır.

4. Din insan özgürlüğünü aklî sınırlar içinde öngörür. Güvence altına alır.

Kur'an'da insanın beden ve ruh sağlığının ideal bir çizgide yer alması için çeşitli emir ve yasaklar bulunmaktadır. Bu emir ve yasaklar, kişinin mutluluğu için gözetmesi ve aşmaması gereken sınırları teşkil etmektedir. İnsan, sorumlu kılınmıştır²⁵.

İnsanın sorumlu görülmesi, onun hür bir varlık olduğunun göstergesidir. Yap ve yapma diye emirlerle muhatap olan insan, yapıp yapmamakta özgürdür. Din ahlâkı açısından emir ve yasaklar, insanın özgürlüğünü kısıtlamaktan öte, insanı, vicdanî ve aklî sınırlar içinde bir hürriyet sahasında bulundurmaya hedeflemektedir. Kişi bunları gözetmediği ölçüde sadece O'ndan yardım isteyip, O'na kulluk ettiği ölçüde özgür kalır. Bunları ihmal ettiği ölçüde özgürlüğünden olur. Bundan dolayı din ahlâkı açısından, Kuran'ın öngördüğü din, insanın özgürlüğünü korur, geliştirir. Bireyin ifade, düşünme ve eylem hürriyetini teşvik eder. Ahlâkî emirlere ve yasaklara bu açıdan bakmak gerekir.

Kişinin kendisine, ailesine, çevresine karşı yapması gereken uygun ve makûl davranışlar kişinin hürriyetinin güvencesidir. Kişinin hürriyetinin sürekliliği mutluluğa dayalıdır. En yüksek iyiyi, hayrı bilen, arzulayan ve uygulayan kişi mutlu olur²⁶. Düşünen, kâinatı okumaya çalışan, evrendeki tabiat kuvvetlerinin ve işleyişinin farkında olan kişi, gücünü ve sınırlılıklarını bil-

23 Maide, 99; En'am, 50, 66, 104.

24 Kâf, 45; Gâsiye, 21-22.

25 Nisâ, 112; En'am, 164; Yunus, 41; Ankebut, 12; Fâtır, 18; Zümer, 7; Şûra, 15; Necm, 38.

26 Müddesir, 55-56; Tekvir, 28-29; İnfitar, 7; Ra'd, 22; Enfâl 53.

mek zorundadır²⁷. İnsan doğumunun ve ölümünün yerine, zamanına, şekline müdahale edecek bir hürriyete sahip değildir²⁸. İnsanın mutlak bir bilgi hürriyeti yoktur. Akli sınırlar içinde, makûl olanı isteme hürriyetinde olan insan, tabiatın zorunluluğunu da anlamıştır.

5. Din her alandaki aşırılıklara karşı çıktığı gibi, dinî yaşayıştaki aşırılıklara da karşı çıkar.

Kur'an'daki din ahlâki, insanlara orta yolu tutturmayı öngörür²⁹. İfrat ve tefritten, yani ortayol çizgisinden uzak olan, gerek eksiklik ve gerekse aşırılıktan kaçınmayı ister. İnce eleyip sık dokuyan, bilmediğinin ardına düşen³⁰, dinî yaşayışı ideal çizgiden saptıran anlayışlara karşıdır. Özü anlayıp yaşamayı öngörür, aıntılara boğulmaya karşı çıkar. Kişinin kendisiyle, çevresiyle ilişkilerini anlamlı, düzenli bir çizgiye yerleştiren, dinde esas olan, Allah'ın sevgisini kazanmak ve bu sevgiye kimseyi ortak etmemektir.

Dinde aşırıya kaçanlar gerektiği gibi düşünemeyen, gözlemleyemeyen kimselerdir. Peygamberler aşırıya kaçanları sürekli uyarılmış, makul olan dini bir yaşantıyı örneklendirmiş ve özendirmişlerdir. Dini yaşayış, davranışların en güzel ölçüsü olan ortayol ilkesine dayanmalıdır. İnanan kimse aşırıya kaçmamak için helalleri haram kılmayacak, helal dairesinin daha geniş olduğunu bilecektir.

6. Din, insana yaşama sevinci sunar. İnsanı hayattan ve çalışmadan küstüren bir anlayış din ahlâki ile uyuşmaz.

Kur'an'daki din ahlâki, görünen dünya ile öteki ahiret dünyası arasında dengeli bir yaklaşım kazandırır. Dünyada olandan da payın unutulmamasını öngörür.³¹ Dünya bir oyun ve oyalanma yeridir. Bir sahnedir. Bu dünyada varoluşun ve "ölümün ve hayatın" yaratılışının gayesi güzel işlerde yarışanları denemektir. Yüce Yaratıcı, ölümün bir son değil bir başlangıç olduğunu bizlere ilham ettirmek için, önce ölümü sonra hayatı belirtmektedir³². Böylece anlıyoruz ki, geçici olan ölümdür, kalıcı olan hayattır. O ölüden diri çıkarır. Karan-

27 Müddesir, 55-56; Tekvir, 28-29.

28 Al-i İmrân, 185; Enbiya, 34-35; Ankebut, 57; Cuma, 6-8.

29 Ra'd, 8; Lokman, 43; Bakara, 33; Furkan, 6; Neml, 65; Cin, 10, 26

30 Maide, 105; Nisâ, 171; Maide, 84

31 Kasas, 88.

32 Hanginizin daha iyi işler işlediğini belirtmek için ölümü ve hayatı yaratan O'dur. (Mülk, 2)

lığı aydınlığa çevirir. Emir ve yasakları ile insanların gerçek mutluluğunu güvence altına alır. İntihara karşı çıkar³³. Ölüm gelinceye kadar Allah'a kulluğu ve O'na giden yol olan insanlığa hizmeti öngörür.

Allah'ın emrettiği ibadetlerin, hem bireysel ve hem de toplumsal mutluluğa katkıları söz konusudur. Dünyayı küçümseyen, bireyin çalışmasını hor gören, bir din anlayışı Kur'an'ın din ahlâkıyla bağdaşmaz. Çünkü Kur'an'a göre insanın değerini belirleyen yegane unsur, çalışmasıdır³⁴. Bu çalışma farklılıklar gösterse de, insana düşen görev gerek yaratıcısına olan manevî ulaşım çalışmasında ve gerekse gündüzü maaş³⁵, günlük kazanç kılan maddî çalışmasında bir an için geri kalmamaktır.

İnanan her gün ibadetinde, yaratıcısından "sapıtanlardan ve öfkeyi üzerlerine çekenlerden"³⁶ olmamayı, yani mutluluğu hak edenlerden olmayı diler. Bu mutluluk ve coşkuyla iyiliklerde yarışmayı hedef edinir. Dünyayı, yüksek imkânlar dünyasına ulaşmak için vasıta edinir. Onunla beraber, kendini ölüme hazırlar. Fakat kalbiyle, zihniyle onda bulunmaz. Vasıtayı gaye edinmez. İnsanı karamsarlığa, ümitsizliğe, tembelliğe sevk eden ve öğüt veren bir din, Kur'an'ın din ahlâkıyla bağdaşmaz.

7. Din, insana bir hayat felsefesi sunar.

Kur'an, her fırsatta hayatın bir gayesi olduğunu, insanın sorumlu bir varlık olarak tesadüfen varolmadığı gibi, başıboş yaşamayacağını sık sık dile getirir. Nereden gelip nereye gitmekte olduğunu, evrenin sistematik işleyişini ve nedenini merak eden, ne yapması, nasıl davranması gerektiğini, yani ideal bir hayat tarzını merak eden bir kimse tüm bu soruların cevaplarını Kur'an'ın öngördüğü şekilde öğrenebilir³⁷.

İnsan hayatını anlamlandırıp, kendisini anlamsızlıktan, kaostan, bilinmezlikten aydınlığa, anlama ve bilgiye kavuşturabilir. İnsanı başıboş, sorumsuz, kayıtsız, bilgisiz, anlamsız bırakan bir din, Kur'an'ın öngördüğü din ahlâkıyla uzlaşır ve bağdaşır değildir.

33 En'am, 131, 141; İsrâ, 143

34 Al-i İmran, 36;

35 İsrâ, 6; Lokman, 28; Hadid, 27; Nebe, 8-11

36 Fatıha, 6-7

37 Ankebut, 2-3; En'am, 32; Muhammed, 36; Hadid, 20; Al-i İmran, 153; Hud, 7.

8. Din insanların Allah ve din adına ve her türlü sebeple kandırılıp, sömürülmesine karşı çıkar.

Tarih içinde zaman zaman din adına ortaya çıkan bir kısım rahipler, hahamlar, din adamları, insanların emeklerini, mallarını, üretimlerini sömürebilmiş ve kötüye kullanabilmişlerdir³⁸. Kur'an, insanlığı bu açıdan da uyarmaktadır. Din ahlâkı, hiçbir bireyin, ne sebeple olursa olsun ötekini aldatmasını, emeğini, düşüncesini, çabasını çalmasını, kötüye kullanmasını kabul etmez. İnsanlar zaman zaman hem kendilerini ve hem de diğer insanları kandırabildikleri gibi, Allah'ı bile kandırmaya yeltenebilmektedirler. Üstelik, Allah'ın adını olur olmaz kendi çıkarılan için ötekileri etkilemek, kandırmak için boş yere ağızlarına alabilmektedirler³⁹. Böylesi bir tutum, Kur'an'ın içerdiği din ahlâkı açısından ahlâksız bir tutumdur.

Din, insanın onurunu, kişiliğini, bireysel ve kamu haklarını koruyup kollamaktadır. Her türlü kötü kullanımın karşısındadır. Çoğu kez insanlar, kendi görüş ve düşüncelerinin benimsenmesi için, kendi uydurmalarını Allah'a atfetmeye ve bu Allah'tandır demeye kadar gitmektedirler⁴⁰. Kendi elleriyle yazıp Allah adına insanları kandırmanın yolunu bulmaya çalışmaktadırlar. Oysa Allah'tan olan kapsayıcıdır, birleştiricidir, yapıcıdır. Zaten bütün peygamberleri birer din ahlâkçısı olarak da görebiliriz. Dini olanın aklî, vicdanî ve sezgisel düzeyde anlaşılması için çalışmışlardır.

9. Dinde içtenlik temeldir. Gösteriş dinin ruhuyla bağdaşmazdır. Din ahlâkı açısından ikiyüzlülük kabul edilmezdir.

Birey, gerek ibadetleri yerine getirirken ve gerekse dini kimliğini ön plana çıkarırken içtenlikli olmalıdır. Gösteriştan uzak samimi davranmalıdır. İbadetleri gaflet ve gösteriş içinde uygulayan kişilerin kınandığını görmekteyiz. İbadetler görev şuuru içinde Allah'ın rızasını kazanmak için yapılmalıdır. İçtenlikten uzak yapılan, tutarsız ve çıkarıcı niyetler içeren davranışlar kabul görmez. Kişi neyse öyle olmalıdır. Kişilikli, yaptıkları ile sözleri arasında uyumlu olmalıdır. Dini kuralları koruyup gözetirken çevresindeki insanlarca erdemli kişi olarak anılmak, beğenilmek, takdir edilmek hisleri taşımak ahlâkî bir tutum değildir⁴¹. Dindar, görev ahlâkı şuuruyla davranışlar sergilemelidir.

38 Şuara, 181-183; Hadid 27.

39 Bakara, 224; Mâide, 89; Nahl, 91

40 En'am, 115; Arâf, 54; A'la, 2-3

41 Leyl, 18-21; Al-i İmran, 172, 188; Tevbe, 121; Bakara, 63-64, 167; Nisâ, 38 81; Muhammed 11.

Gerçek dindar, yeryüzünde yürürken sevgiyle, alçakgönüllülükle tüm canlıları kucaklar⁴². Bozgunculuk yapmaz. Neye inanıyorsa onu sergiler. Kendi inancının içtenlikle yaşayanı ve sergileyeni olur. İnanmadığı değerlere ve inançlara inanıyormuş gibi sahip çıkmaz.

Farklı inanç sahiplerini olduğu gibi kabullenir. Herkesi olduğu gibi kabullenir. İkiyüzlü davranmaz. Yalnızlıkta ve kalabalıkta dürüstlüğünü korur. İnananlarla inanır, inanmazlarla inanmaz görünmez. Neyse odur. Kur'an açısından din ahlâkı, içtenliğe dayanır. Doğruluk, dürüstlük ve tutarlılık en önde gelen ilkelerdir. İnanan ve inanmayanlar tutarlı bir karakter sergilerken, inanmayanların yanında inanıp, inanmayanların yanında da inanmayan görünen ikiyüzlü, gösteriş sahibi kişiler en çok yerilenlerdir. İnsanı ikiyüzlülüğe, gösterişe, yalana özendiren, teşvik eden hiçbir görüş, din, Kur'an'ın sunduğu din ahlâkıyla bağdaşmaz.⁴³

KAYNAKÇA

- Abdülbaki, Muhammed Fuad, el Mucemu'l Müfehres, Çağrı Yayınları, İstanbul 1990.
 Ahmet Emin, *Kitabu'l Ahlâk*, 1966.
 Akseki, A.H., *İslâm*, İstanbul 1943.
 Attas, Naquib Muhammed, *Prolegomena ta Metaphysics of Islam*, Kuala Lumpur 1995.
 Bergson, Henry, Ahlâk ve Dinin İki Kaynağı, Çeviren M. Karasan, Ankara 1949.
 Bilgiseven, Âmiran Kurtkan, "*İlm-i Ledûn Açısından Karanlık ve Aydınlık*", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul 1988, s. 5.
 Cürcani, *Tarifat*, 1357.
 Donaldson, Dwight, *Studies in Muslim Ethics*, London 1953.
 Draz, A., *Kur'an Ahlâkı*, çev. E. Yüksel-Ü. Günay, İstanbul 1993.
 Durkheim, E., *Meslek Ahlâkı*, M.E.B. Yay., Ankara 1949.
 Encyclopedia of Islam. 8. cilt, "Soado" maddesi, s. 657.
 Fârâbî, *Tahsilu's-Saâde*, neşr. Cafer Ali Yasin, Beyrut 1983.
 Gazzâlî, *İhya-u Ulûmu'd-Dîn*, Kahire 1962.
 Gazzâlî, *Mizanu'l Amel*, 1328.
 Hourani, George, "Ethical Presuppositions of the Qur'an", *Muslim World*, LXXI, (1980).
 İsfehani, Ragîb, *el Müfredat*, Kahire 1381.
 İbn Sinâ, *Risâle fi Saâde*, Haydarabad 1933.
 İhvân-ı Safâ, *Resâil*, IV cilt, Beyrut 1987.
 Kılıç, Recep, *Ahlâkan Dinî Temeli*, Ankara 1992.
 Küçük-Tümer, *Dinler Tarihi*, Ankara 1993, (II. Baskı).
 Tahanevi, Keşşafı İstilahat-ı Fûnün, İstanbul 1318.

42 İsra, 38; Lokman, 18.

43 Tevbe, 68, 101; Ahzab, 83; Fetih, 6; Enfal, 49; Tevbe, 64; Nisa, 61; Munafikun, 1-9; Ankebut, 11.